

מראי מקומות - תענית

יא:

א. אין תלמיד חכם רשאי לישיב בתענית

כ' המ"ב (או"ח תקע"א, ג') דמי שתורתו אומנותו נקרא ת"ח לדבר זה אפי' בזמן הזה. וע"ש (סק"ד) שכ' דכל זה לא מיירי בעוונות ידועים, דבעוונות ידועים אפי' ת"ח צריך להתענות, אלא דאי"צ לסגף עצמו כ"כ בתענית, אלא דעדיף ללמוד יותר ממה שהי' לומד קודם לכן. וע' בביאור הלכה שם מה שהביא בשם האריז"ל דמי שעמלו בתורה אין לו להתבטל ולהחליש עצמו, אלא ילך יום א' בשבוע ויתבודד בינו לבין קונו, ע"ש.

ב. יחיד שקבל עליו תענית וכו'

לפי גירסת רש"י בסוגיין (דלא כגירסת הרי"ף), פי' הגמ' הוא דמי שקבל על עצמו להתענות ליום א', והתענה אותו יום, ולן בתעניתו, הרי אינו מתפלל תפלת תענית למחר אע"פ שעדיין מתענה. ולמסקנת הגמ' הטעם הוא משום שלא קיבל עליו אותן שעות מעיקרא, אבל אם הי' מקבל עליו מעיקרא אז להתענות באותן שעות, אז אפי' בתענית שעות יכול להתפלל תפלת תענית. וע' ר"ן (ג. בדפי הרי"ף) שהביא מבעל המאור שיש מי שהיו רוצים להביא רא"י מכאן דאין מתפללין תפלת עננו במעריב, דאם מתפללין בערבית, א"כ למה נקט למחר, לימא דכבר יכול להתפלל תפלת תענית בלילה, ולאחר שהתפלל אינו מתפלל תפלת תענית במעריב, אע"פ שעדיין מתענה, משום שלא קיבל עליו שעות אלו. וע"ז השיב הרי"ן דאינו מוכח, די"ל דלעולם אומרים תפלת תענית בערבית, אלא דרבנותא נקטה בלן בתעניתו, דלא מיבעיא מעריב, שהוא מיד לאחר תעניתו שקיבל עליו, ואין ניכר כלל דדעתו להתענות יותר משקיבל עליו, אז ודאי אינו אומר תפלת תענית, אלא אפי' בבוקר, כשכבר לן כל הלילה בתעניתו, מ"מ אינו אומר, ומשום סיפא נקטה לרישא כן בכניסת התענית ג"כ.

ולהלכה, כ' המחבר (תקס"ה, ג') דאין אומרים עננו אלא במנחה משום שמא יאחזנו בולמוס ונמצא שקרן בתפלתו. אבל כ' דזהו רק בתענית יחיד, אבל בתענית ציבור אומרים עננו בכל הג' תפלות [אפי' במעריב, דלא התחילו התענית מבערב], דאפי' יאחזנו בולמוס, מ"מ יכול לומר ביום צום תעניתו, כיון דחז"ל תקנו להתענות. אבל הרמ"א כ' דאין מנהגנו כן, אלא לעולם אומרים עננו רק במנחה. אולם ע' מ"ב (סק"ח) שכ' בשם הט"ז דאם רוצה לאומרו בשחרית [אפי' בתענית יחיד] ולדלג תיבות ביום צום תעניתו הרשות בידו.

ג. מאי קסבר, וכו'

פרש"י, כלומה, האי דקאמר למחר אין מתפלל תפלת תענית, היינו משום דקבלה זו לא הוי' קבלה כלל, כיון דלא קיבל עליו מאתמול, וכו'. והק' הקרן אורה, הא אי"ז ספק הגמ' עכשיו, אלא אפי' אם שפיר קיבלה עליו יש ספק אם הוי' לזה שם תענית בכלל. וכ' לתרץ בדוחק, דודאי אם הי' מקבל עליו להתענות יום ולילה שלאחריו, ודאי אי"ז תענית שעות, כיון דמתענה יום ולילה ביחד, אבל הכא לא מיירי שהי' דעתו כן מעיקרא. וע"ש מש"כ לפי"ז בביאור תי' הגמ'.

ד. לעולם קסבר ר' הונא מתענין לשעות... ושאי הכא דאיכא שעות דליליא דלא קיבל עלי' מעיקרא

פרש"י, שכיון שלא קיבל תענית זה עלי' מעיקרא כתענית בפנ"ע, אינו יכול להתפלל תפלת תענית. וכ' הרא"ש (י"ב) בשם רש"י בע"ז (לד') דמה דאמר' דמתענין לשעות, היינו שקיבל עליו התענית משעת מנחה דאתמול, שיתענה מחצות עד סוף היום, ומיירי ג"כ דלא אכל בבקר [דאל"ה אינו תענית כלל]. אבל מהרמב"ן הביא דאפי' אם לא קיבל עליו אלא קודם זמן התענית סגי בהכי, כיון דסכ"ס קיבל על עצמו התענית קודם התחלת התענית, וע' מה שהשיג עליו הרא"ש. וע"ע בריטב"א בע"ז שם, מש"כ בדעת רש"י.

ה. מתענין לשעות או אין מתענין לשעות

הק' הריטב"א, מאי קא מיבעי לי', מי המונע לו להתענות כמו שירצה. וביאר באריכות ע"פ מה דקיי"ל שיש מושג של נדרי מצוה, דאף אם אינו נודר לאסור חפץ על עצמו, מ"מ שייך שיהי' חייב לקיים נדרו אם נדר לקיים מצוה. וע"כ זהו ספק הגמ', האם מה דנדר על עצמו להתענות לשעות, האם זה חשיב נדר מצוה וחייב לקיים דבורו, או דלמא אי"ז נדרי מצוה ומותר לאכול כל זמן שירצה [כמו שכ' רש"י].

ו. במה שימש משה כל ז' ימי המלואים

פרש"י בע"ז (לד'), הא הוי' זר כלפי הבגדי כהונה, וא"כ ע"כ שימש בבגדים אחרים. ותוס' שם פי' דהשאלה הי' דוקא בז' ימי המלואים, לפי שהבגדי כהונה עדיין לא נתקדשו. עוד הביא מר' יעקב מאורלייני"ש דפי' דאפי' אם כבר נתקדשו הבגדי כהונה, מ"מ כל ז' ימי המלואים שהי' משה מעמיד המשכן ומפרקו, הי' נחשב כמו במה, ואין בגדי כהונה בבמה.